

Головко О. М.,

*аспірант Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України,
асистент кафедри кримінального права та правосуддя
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій ЧНТУ, м. Чернігів*

Футурологічні концепції інформаційного суспільства Елвіна Тоффлера та Йонезі Масуди

В сучасному світі відкриваються нові можливості для соціального конструювання. Зокрема, це пов'язано з тим що останні десятиліття в світі зростала увага до досягнення ймовірних напрямків розвитку суспільства з точки зору футурології. У міру загострення цього інтересу та прогнозів майбутньої соціальної реальності ставився акцент на закономірності розвитку самої людини, модифікацію її поведінки і тих цінностей, котрі прищеплюють індивідууму протягом всього його життя, починаючи з дитинства.

Футурологи звертають увагу на переході людства від «технотронного» суспільства до «постіндустріальної» та «інформаційної» епохи, що у сучасній філософській доктрині називається сучасною соціально-філософською теорією. На нашу думку, теорія постіндустріального суспільства з'явилася в результаті синтезу різних підходів до прогнозування та аналізу розвитку суспільства майбутнього. Питання того, яку дефініцію все ж таки використовувати відносно сучасних суспільних змін – «інформаційне суспільство» чи «постіндустріальне суспільство» – досі залишається дискусійним. З цього приводу варто проаналізувати представників обох концепцій, яскравими представниками яких є Елвін Тоффлер та Йонезі Масуда.

Американський дослідник Е. Тоффлер мав помітний вплив на розвиток буржуазної соціальної філософії. Його узагальнення стали джерелом і теоретичною основою поширення буржуазного способу життя. Так, він позиціонує суспільство майбутнього як постіндустріальне. Бестселери Е. Тоффлера були випущені величезними тиражами: до 1975 його книга

«Футурошок» або «Шок майбутнього» мала безліч видань. Його твори орієнтовані на масового читача, на формування духовних інтересів і запитів масового споживача, чому в чималому ступені сприяє розгляд обговорюваних в них проблем майбутнього через призму динамічних соціальних змін. Окремий розділ книги Елвіна Тоффлера «Шок майбутнього» присвячений питанням освіти в новому суспільстві майбутнього. Він зазначає, що у доіндустріальних суспільствах практично не виникало питання про правомочність старшого покоління нав'язувати свої цінності молоді. Як підкреслював Герберт Спенсер, «освіта має своїм предметом формування характеру», що у вільному прочитанні означає: заманювати або заганяти молодь силою в систему цінностей людей похилого віку [4, с. 453]. Тоффлер наголошує на тій кричущо стандартизованій системі освіти індустріального суспільства, котра штампує однаково мислячих людей з однаковими цінностями та майже відсутньою схильністю до самовираження, до розвитку та прояву своєї індивідуальності.

Основна проблема полягає в тому, що на етапі, коли досить стабільне індустріальне суспільство переходить в динамічне постіндустріальне – психіка людини, соціально-політичні та соціально-правові інститути старого суспільства не справляються, руйнуючи той перманентний механізм життєдіяльності, до якого населення привчають протягом життя, а головне – до якого більшість людей звикла настільки, що нове сприймається як небезпека.

Зазначається, що в індустріальних освітніх закладах учням вкрай рідко рекомендують аналізувати свої власні духовні цінності. Мільйони проходять через систему освіти, і жодного разу їх не змусили пошукати суперечності в їх власній системі цінностей або зайнятися самоаналізом власних життєвих цілей.

Викладачі суперіндустріальної епохи не повинні навіть і намагатися нав'язувати учневі жорсткий ціннісний комплекс, проте зобов'язані систематично проводити офіційні та неофіційні заходи, щоб допомогти учням визначити, розвинути і перевірити свої ціннісні орієнтації, які б вони не були. Наші школи так і будуть випускати людину індустріальну доти, доки ми не навчимо молодих людей тим навичкам, які необхідні їм, щоб виявляти і

пояснювати конфлікти у своїх власних системах цінностей [4, с. 454]. Тому в навчальний план майбутнього повинні включатися не тільки курси надзвичайно широкого діапазону, орієнтовані на засвоєння даних. Треба прищеплювати необхідні в майбутньому навички поведінки.

Узагальнюючи вищевказане зазначимо, що ми солідарні із позицією автора про те, що в постіндустріальному суспільстві відбуватиметься глобальний процес демасифікації або навіть краще сказати - індивідуалізації, який вже потрібно методично впроваджувати в усі сфери життєдіяльності людства, та в першу чергу в освітній та правовий сектори. Таким чином, Е. Тоффлер акцентує на індивідуалізації виробництва, аргументує популярність формування нових креативних напрямів не тільки у сфері культури чи мистецтва, а й у всіх інших сферах життєдіяльності людини.

Ідея постіндустріального суспільства й до сьогодні залишається досить популярною, а термін широко використовується в філософських, соціологічних та юридичних роботах. Основою концепції є оцінка нового соціуму, який різко відрізняється від суспільства, котрий панував протягом останніх століть. Це можна визначити за рядом параметрів, таких як: зниження ролі матеріального виробництва; розвиток інформації та сектора послуг, що залучаються у виробництво ресурсів; модифікація традиційної соціальної структури.

Утопічні доктрини передбачають створення єдиного світового порядку на основі єдиної соціальної моделі. Однак, такі моделі, на жаль, не мають практичного застосування з огляду на сутність людської природи та вважаються ілюзорними. Образ майбутнього суспільства все більшою мірою визначається ідеєю взаємодоповнюючого співіснування і діалогу культур. Зазначимо, що футурологічні утопії ще називають практопією, тобто літературний жанр, в якому, як і в утопії, описується модель кращого суспільства, але, на відміну від утопії, визнається не ідеальність даного суспільства (до речі, термін ввів Елвін Тоффлер).

Як показує історія, за силою впливу на суспільну свідомість утопія перевершує всі соціальні теорії, а в революційні періоди найрадикальніші

утопії отримують найбільшу підтримку. Сьогодні в умовах зростаючого глобального взаємозв'язку цивілізаційних процесів все більше наростає проблема необхідності аналізу аспектів ідеального соціуму з точки зору загальнолюдських інтересів, гармонізації взаємин між різними національними і культурними спільнотами.

Людство динамічно наближається до створення повноцінного інформаційного суспільства, визнаним спеціалістом і дослідником якого також був Йонезі Масуда. На його думку, інформаційне суспільство – це суспільство нового типу, кардинально відмінне від сучасного, індустріального. В ньому виробництво нематеріальних цінностей набуває вирішального значення незалежно від ладу та рівня розвитку суспільства. Аналізуючи основну працю футуролога «Комп'ютопію» зазначимо, що інформаційне суспільство буде характеризуватися децентралізацією влади та системою абсолютної парламентської свободи та рівності. Також буде сформована так звана «демократія участі», яка характеризуватиметься наявністю: управління та контролю за діяльністю державних чиновників й посадовців з боку громадськості; договору про синергізм; уваги до думки меншості; створення та підтримка «зеленого» навколишнього середовища; реалізація цінності національного часу для благополуччя кожного індивіда задля створення суспільства процвітання [1].

Щодо договору про синергізм, то японський дослідник вважає, що нові соціально-економічні системи утворюватимуться постійно, і суспільство як певна органічна цілісність зазнаватиме динамічних змін, тому суспільство почне самоорганізовуватись та здійснювати розв'язання критичних проблем самостійно через вільні об'єднання громадян. Сам футуролог говорить про це явище так: «Функціонуючим соціальним принципом буде синергізм, новий принцип, який замінить вільну конкуренцію сучасного капіталізму» [3, с. 335].

Відповідно, з'явиться новий тип людини, який він називає його Номо *intelligens*, призначення котрого – створити синергетичне суспільство, в якому об'єднуються Вища і людська істоти, суспільства, вільного від війн, голоду й

інших глобальних проблем людства. Здійснюючи власну діяльність, цей новий тип людини інтегрується з природою та світовою спільнотою, що і являється кінцевою метою Homo intelligens [2].

Також, автор досить прогресивно як для свого часу бачив аспекти освітнього процесу, зокрема самоосвіти. У своїй праці «Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство» автор зазначає, що в майбутньому для людей у будь-якому куточку світу стане доступним використання інформаційних технологій для самоосвіти, інформаційних бібліотечних систем та для участі в глобальній системі голосування для вирішення глобальних для людства питань, таких, наприклад, як використання атомної енергетики. Йонезі Масуд вважав XXI століття часом формування універсального суспільства благополуччя, вищий рівень розвитку якого – поява глобального футуристичного суспільства, в якому кожен індивідуум (Homo intelligens) здійснює свою функцію в суспільстві через самореалізацію, допомагаючи йому самоорганізовуватись.

Таким чином, онтологічний зміст інформаційного суспільства потребує подальшого вивчення задля поглибленого розуміння сутності процесів, що відбуваються на сучасному етапі розвитку світових спільнот. При цьому варто відзначити, що сьогодні завданням держави є створити сприятливі умови для повноцінного становлення ІС, оскільки реалізація та врегулювання інформаційних відносин є нагальною потребою суспільства.

Список використаних джерел

1. Masuda. Y. Computopia // The information technology revolution. Oxford, 1985. P. 629
2. Masuda. Y. Hypothesis on the genesis of Homo intelligens // Futures. 1985. Vol. 17. № 5. P. 479 – 494
3. Лях В. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: Навч. посібник / Упоряд. Віталій Лях – Київ. Либідь, 1996. – 384 с.
4. Тоффлер Э. Шок будущего: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557 с.